

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Nooit genoeg ...

Bespreking van

Donald Moss (2012). *Thirteen ways of looking at a man — Psychoanalysis and masculinity*. New York/Hove: Routledge. ISBN 978 0 415 60492 5, 150 pp., £ 23,99

JOS DE KROON

In *Thirteen ways of looking at a man* behandelt Donald Moss de relatie tussen drift en seksualiteit en richt hij zich op de seksualiteit van de man en in het bijzonder op de seksualiteit van de homoseksuele man. Zelf homoseksueel en psychoanalyticus weet hij van binnenuit waar het bij de mannelijke homoseksualiteit om draait. Een citaat mag duidelijk maken hoe de auteur het ziet: [...] women, if only they can bear the narcissistic insult of it, will turn toward men to provide them with the phallus they lack; and that men, if only they can bear the anxiety of it, will turn toward women to provide them with the interiority that their penises cannot (p. 98). Met dit citaat heb ik ineens begrepen dat het vooral mannen zijn die zich bezighouden met wiskunde en filosofie omdat zij in iets willen doordringen wat zij missen: de ultieme innerlijkheid, de essentie van het bestaan. En tegelijkertijd worden zij bevestigd in hun narcistische gedachte dat zij het instrument bezitten waarmee zij in de essentie kunnen doordringen, te weten de fallus.

Van Freud hebben we geleerd dat seksualiteit geregleerde drift is en dat drift op zijn beurt weer een mengsel is van fysieke impulsen en psychische verschijnselen. De mens is een genotzoekend wezen, dat zijn doel bereikt door driftontlading die telkens maar weer herhaald wordt. De objectkeuze om het seksuele genot te realiseren is allerm minst eenduidig noch biologisch bepaald, in weerwil van wat moderne *neuroscientologists* ons willen doen geloven. Het psychische deel van de drift is onderhevig aan het hermeneutische systeem van betekenisge-

ving. En daar begint natuurlijk het spel waarop de psychoanalyse patent heeft gekregen: de dynamiek van *pleasure seeking*, verdringing en objectkeuze. Evenals water in de natuur laat het verlangen zich niet dwingen en vindt het de meest verrassende en soms ook erg vreemde wegen om dit verlangen te bevredigen en tegelijkertijd in stand te houden. De objectkeuze kan heteroseksueel zijn, homoseksueel, fetisjistisch en gesublimeerd, om er maar een paar te noemen. Ieder van deze keuzen heeft zijn eigen dynamiek.

Volgens Lacan wordt het hoogste genot bereikt in het spreken omdat daar tegelijkertijd het verlangen zowel wordt bevredigd als onderhouden.

Donald Moss levert in zijn boek kritiek op Freuds analyse van een homoseksuele vrouw zoals de laatste die heeft weergegeven in *Über die Psychogenese eines Falles von weiblicher Homosexualität* (1920). Moss merkt op dat Freud hier een *third person*-verslag doet van de vrouwelijke (homo)seksualiteit, omdat het niet anders kan. Dat staat in contrast met de *first person*-vertelling waartoe hij goed in staat was wanneer het de mannelijke seksualiteit betrof. Bladzijden lang weidt Moss uit over het verschil in perspectief tussen deze twee onderscheiden vertelwijzen. Bovendien bekritiseert hij Freuds standpunt dat er bij vrouwelijke homoseksualiteit sprake zou zijn van een dubbele teleurstelling: enerzijds geen fallus te bezitten en anderzijds geen oedipaal object te hebben. Daarvoor in de plaats beweert Moss dat bij seksualiteit op zich altijd sprake is van een dubbele teleurstelling, zowel bij mannen als bij vrouwen, of zij nu homoseksueel of heteroseksueel zijn (p. 107). De uitdaging bij het realiseren van seksualiteit is het verdragen van de teleurstelling die er altijd mee gepaard gaat. Seks is ook niet alles. De kans is groot dat bij al die seksuele teleurstellingen het subject zich terugtrekt in zichzelf, dat het zichzelf genoeg is. Het gevaar van de psychose is dan niet denkbeeldig. Wij moeten doorgaan tegen beter weten in en ons telkens laten

verleiden om de illusie van een te bevredigen verlangen in stand te houden: *C'est ainsi que les hommes vivent.*

Behalve dit uitstapje naar de psychose, wat een persoonlijke noot van uw recensent is, vormt bovenstaande de boodschap die men als lezer uit *Thirteen ways of looking at a man* kan halen.

Een van de laatste hoofdstukken gaat over transseksualiteit, waar de auteur weliswaar spreekt van destructieve ingrepen, maar voor het overige nogal theoretisch blijft. Hier had hij kunnen laten zien dat na een geslaagde transseksuele operatie het toch nog uitdraait op een teleurstelling, omdat niet het verlangen is gestild maar de behoefte is bevredigd. Verlangen en behoefte worden hier aan elkaar gelijkgesteld terwijl zij van een geheel andere orde zijn. Verlangen passeert het symbolische systeem en heeft betrekking op de relatie met de Ander, terwijl de behoefte in verband staat met de biologische functies, zoals honger hebben. Honger wordt gestild, bevredigd, maar verlangen daarentegen blijft altijd bestaan.

Thirteen ways of looking at a man is een intelligent geschreven boek in een bijna gewone taal en voorzien van sprekende voorbeelden uit de psychoanalytische praktijk. Het wordt ter lezing aanbevolen niet alleen aan analytici die zich bezighouden met de behandeling van homoseksuele mannen maar ook aan therapeuten die zich wijden aan de behandeling van seksuele problemen bij zowel mannen als vrouwen, of ze nu homoseksueel of heteroseksueel georiënteerd zijn.

Literatuur

FREUD, S. (1920). Über die Psychogenese eines Falles von weiblicher Homosexualität. *Gesammelte Werke XII* (p. 269-302). Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag.

Waarom luidop lachen wanneer je alleen bent, gek is

Bespreking van

Judith Kay Nelson (2012). *What made Freud laugh — An attachment perspective on laughter*. Hove/New York: Routledge. ISBN 978 0 415 99833 8, 221 pp., £ 26,99

TOMAS GEYSKENS

In 2005 publiceerde Judith Nelson een standaardwerk over huilen, *Seeing through tears — Crying and attachment*. Recent verscheen de vrolijke tegenhanger, *What made Freud laugh*, een boek over lachen, bekeken vanuit de gehechtheidstheorie. Ondanks de titel gaat dit boek niet over Freud of over de psychoanalyse, en het gaat ook niet over dingen die Freud of wie dan ook doen lachen. Het onderwerp van dit boek is lachen als gehechtheidsgedrag ('attachment behaviour').

In de gehechtheidstheorie was lachen tot nu toe een onderbelicht thema, onder andere doordat Bowlby, door Darwin op het verkeerde been gezet, lachen ('laughter') als een intensievere vorm van glimlachen ('smiling') opvatte. Bowlby was een groot bewonderaar van Darwin, en was waarschijnlijk beïnvloed door diens opvatting dat er tussen lachen en glimlachen slechts een kwantitatief verschil bestaat (Nelson, p. 44). Nochtans kan nu net de gehechtheidstheorie mooi laten zien dat lachen kwalitatief van glimlachen verschilt. Terwijl glimlachen tot het gehechtheidsgedrag in strikte zin behoort, is lachen eerder verbonden met het spelen en exploreren in de interactie met een persoon aan wie men al gehecht is en bij wie men zich al veilig voelt. De glimlach van de baby hecht de moeder aan het kind. Door het samen lachen en spelen wordt deze gehechtheid de basis voor een speelse en vrolijke interactie waarbij het niet meer alleen gaat om veilig-